

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ש"ק פ' פקודי תשע"ט

ספיקות בקריאת המגילה

קרא את המגילה וכשהגיע לסופה ראה שהפסוק האחרון חסר

מעשה שהיה במי שקנה מגילה חדשה, ובשמחה רבה בירך עליו והתכוון בברכת שהחיינו גם על המגילה, אבל כשהגיע לסופה, נדהם לראות שהסופר שכח לכתוב את הפסוק האחרון (אפשר חשב שהוא כמו ס"ת שאחרים מסיימים לכותבו), והרי נפסק ברמ"א (סי' תר"צ ס"ג) אם השמיט תחילתה או סופה אפילו מיעוטה, לא יצא, והסביר המ"ב (סק"י) דבזה נראה כספר חסר, משא"כ בנשמת בו פסוק באמצע, אינו אלא כספר שלם שיש בו טעויות. והנה זה פשוט שהיה צריך לקרא את כל המגילה שנית ממגילה כשרה, אבל הסתפק אם צריך לברך שנית.

קרא מקצת המגילה מהחומש – האם יכול לכתחילה לקרא עוד חלק מהמגילה בחומש

עוד יש להסתפק במי ששומע המגילה בביהכ"ס ויש לו חומש לפניו, ומרוב דפיקות של המן החסיר תיבה אחת והשלים קריאת התיבה מתוך החומש. ואמנם בודאי יי"ח בדיעבד, אבל בכל זאת האם יש קפידא שישמע את כל המשך המגילה מהבעל קורא, או שמא כיון דבלא"ה יי"ח רק בדיעבד, אין חסרון אם יקרא עוד חלק מתוך החומש (בתנאי שישמע רובה מהבעל קורא שקורא מהמגילה).

ויש עוד נ"מ כעין זה לגבי קריאת עשרת בני המן, דהרי נפסק בשו"ע (סי' תר"צ סט"ו) צריך לומר עשרת בני המן ועשרת, הכל בנשימה אחת, להודיע שכולם נהרגו ונתלו כאחד. הכה"ח (שם סקצ"ז) הביא בשם הבן איש חי דצריך לזוהר לקרא תיבות "ואת ואת" הנזכרים בעשרת בני המן מתוך המגילה, כי יש טועים מחמת המהירות של נשימה אחת לקרא כל תיבות של "ואת" בעל פה, לכן צריך לשים לב על זאת להזהר, וגם צריך לזוהר לקרא כל שם בן המן בתיבת "ואת" שלו, ולא של אחר. לפ"ז יש לדון במי שלא שמע תיבה אחת מהמגילה וקרא אותה מהחומש, והוא נוהג דכשמגיעים לעשרת בני המן, הוא קורא מתוך המגילה של שכנו כדי לקרותם בנשימה אחת מתוך המגילה (דהרי לפי הצפנת פענח הסיבה שכל אחד קורא את עשרת בני המן, הוא משום שהבעל קורא יכול להוציאו בקריאת המגילה, אבל אינו יכול להוציאו בנשימה אחת, ואמנם זה תלוי בגדר של שומע כעונה, אבל אכמ"ל בזה), אבל כיון שקשה לקרא כל "ואת" של עשרת בני המן לפי הסדר בנשימה אחת, חשב שרק יקרא את השמות של בני המן מתוך המגילה, ואילו תשע פעמים "ואת" יקרא בעל פה, דהרי בלא"ה קריאתו היא רק בדיעבד בעקבות התיבה האחת שקרא מתוך החומש.

האם יש חסרון של "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה" בקריאת חלק מהמגילה בעל פה

אמנם בספק זה יש צד לומר שאסור לעשות כן (לקרא את כל תשע פעמים "ואת" בעל פה) לכתחילה מדין דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה, אא"כ נאמר שהאיסור הוא רק כדי להוציא אחרים יד"ח, א"נ שמא יכול לקרא הכל מתוך הכתב, אלא שהקושי בקריאת עשרת בני המן הוא לקרא הכל לפי הסדר, ושלא יקרא "ואת" השייך לשם השני לפני השם השלישי וכדומה, אבל לגבי דברים שבכתב

אי אתה רשאי לאומרם בעל פה, אפשר אין חסרון בזה. שוב מצאתי בחקרי לב (אוי"ח ריש סי' י"ג ד"ה אלא קשה) שכבר דן בזה, והקשה על הגמ' במגילה שאם השמיט הסופר כמה פסוקים, והוא קראה בע"פ יצא, ומבואר בראשונים שגם השומעים יוצאים, ואם דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה כדי להוציא אחרים יד"ח, למ"ד דס"ל אי עביד לא מהני גם בדרבנן, היאך י"ח, ולכן חידש דכיון שקרא רובו מהכתב, נחשב כקרא כל הכתב, דרובא ככולה.

גדר החיוב לקרא המגילה מתוך הכתב

כ' בשו"ע (סי' תר"צ ס"ג) צריך לקרותה כולה ומתוך הכתב, ואם קראה על פה לא יצא, והוסיף המ"ב (סק"ז) דהיינו דווקא אם קרא את כל המגילה או רובה בעל פה, אבל אם קרא מקצתה בעל פה כשרה **בדיעבד**. הרי דנתחדש דין בקריאת המגילה, דסגי ברובה מתוך הכתב ומיעוטה בעל פה, משא"כ בקרה"ת בעינן שיקרא את הכל מתוך הכתב.

הגר"א גניחובסקי זצ"ל כתב (בני ראם עמוד שלי"ב) דמסברא דיינינן החיוב לקרא מתוך הכתב על כל תיבה ותיבה, ולכן אע"פ שקרא תיבה אחת בע"פ ויצא בדיעבד, בכל זאת על התיבה הנוספת ג"כ יש דין לקרותה מתוך הכתב.

בירך קצת מברהמ"ז ולא השמיע תיבה אחת לאזניו – האם צריך להקפיד להשמיע ההמשך לאזניו

והוסיף דיש להסתפק בהא דקיי"ל דכשמברך צריך להשמיע הברכה לאזניו (עי' שו"ע סי' קפ"ה ס"ב, וסי' ר"ו ס"ג), ובדיעבד יוצא גם אם לא שמע, בתנאי שהוציא הברכה בשפתיו. מה הדין אם התחיל לברך "ברוך אתה ה'" בשקט, האם צריך להקפיד להשמיע לאזניו את שאר הברכה, או דילמא כיון דבלא"ה עכשיו הברכה היא רק בדיעבד, שוב א"צ להשמיע את שאר הברכה לאזניו.

וע"ש שכי' דיש לחלק בין ברכה למגילה, דהרי נפסק בשו"ע בהל' ברהמ"ז (סי' קצ"ד ס"ג) שאם אחד יודע חצי ברכה בברהמ"ז, והשני יודע חצי ברכה, לא אמרינן שאחד יברך חצי והשני יברך חצי, שאין ברכה אחת מתחלקת לשתיים. והקה"י (ברכות סי' י"א ד"ה ונראה) הקשה ע"ז, דהרי במגילה אם לא שמע תיבה אחת משלימה בעצמו, ואת השאר הוא שומע מהבעל קורא, אבל הגר"א גניחובסקי זצ"ל חילק דברכה אחת היא חטיבה אחת, משא"כ במגילה שכל תיבה היא בפני"ע, וא"כ אפשר יש לחלק בין ברכה שכולה חטיבה אחת, שאם בירך חלקה ולא השמיע לאזניו, כיון שברכתו כבר בדיעבד, יכול גם להמשיך לברך עוד תיבות בדיעבד, משא"כ במגילה שכל תיבה היא נפרדת, לכתחילה צריך לשמוע כל תיבה ותיבה מהקריאה מתוך הכתב, אבל סיים דהגם שחילוק זה מסתבר, מ"מ גם בברכה ישמיע לאזניו את המשך הברכה.

לאכול בריה פחות מכזית אחרי שכבר אכל בריה אחת פחות מכזית

עוד יש להסתפק במי שהולך ל"שלוש זכר" ואכל ארבעס אחד כדי לאכול מסעודת מצוה, וכיון שאין בו שיעור כזית, אינו יכול לברך ברכה אחרונה עליו, האם מותר לו לאכול עוד ארבעס נוספת, דהרי אחרי שכבר אכל הראשון ונכנס לספק שמא הוא חייב לברך ברכה אחרונה מדין בריה, שוב אכילת הארבעס השני לא מעלה ולא מוריד לגבי הברכה אחרונה אם אינו משלים לאכול שיעור כזית, משום שאם כבר נתחייב מדין בריה, הרי הוא חייב, ואע"פ שמספק אינו יכול לברך ברכה אחרונה, אין זו סיבה להמנע מלאכול עוד בריה, ומאידך אם לא נתחייב בברכה אחרונה על אכילת הארבעס הראשון, גם כשימשיך לאכול עוד ארבעס לא יתחייב.

שיטת השעה"צ בהל' פסח דחשיבות בריה מחייב להודות לה'

כ' המ"ב בהל' פסח (סי' תע"ה סק"ב) בשם התרומת הדשן, דהא דחייב לאכול כזית מרור בליל הסדר, אפילו אכל קלח שלם עם העלין כברייתה לא יצא ידי מצות מרור כל שאין בו כזית, והסביר השעה"צ (סק"ב) בשם המחצה"ש (סק"ה) דאפילו למ"ד (סי' ר"י ס"א) שעל דבר חשוב כבריה מברכין ברכה אחרונה אפילו בדליכא כזית, הכא ליכא בריה אפילו אם היה אוכלה עם השרשים, דהרי אין יוצאים בשרשים (ע"י סי' תע"ג ס"ה), וא"כ אתי שרשים דרשות ומבטלים מרור דמצוה (וע"י ברע"א שהקשה על המחצה"ש, דיש לחלק בין אתי מרור ומבטל מצה דיש שיעור במצות מצה, וכיון שהמרור מבטל המצה, תו אין לו שיעור מצה, משא"כ בהא דאתי שרשים ומבטל מרור, דאין שיעור כמה מרור צריך לאכול, ומעיקר הדין י"ח מצות מרור גם בפחות מכזית מדין בריה, והא דצריך לאכול כזית הוא רק משום נוסח הברכה "על אכילת מרור", וע"ע באשל אברהם מבוטשטאש סי' תע"ה, ושו"ת בית שערים או"ח סי' רכ"ג משי"כ בזה).

אבל השעה"צ בעצמו תי' וז"ל ולי נראה פשוט דציווי התורה הוא לאכול מרור זכר ל"וימררו את חייהם", ובפחות מכזית לא חשבה התורה לזכר, וא"כ מאי מהני שהוא בריה והוא חשוב, הלא עכ"פ בכל שהוא ליכא זכר, והתם שאני דחשיבות הבריה חשוב להודות לה' עכ"ל. בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ס"ה) הק' על השעה"צ למה לא נאמר שזכר המרירות של אבותינו במצרים הוא גם אם אוכל פחות מכזית מרור, כיון שאוכל בריה, שבכל מקום בריה חשיבא ככזית, ובפרט דיש שיטות שגם י"ח מצות מרור בפחות מכזית, והסביר דמה"ט המחצה"ש ורע"א לא כ' חילוקו של השעה"צ.

מקור לדברי השעה"צ מהמהרי"ל

אבל לענ"ד יש להעיר טובא ממש"כ בשו"ת מהרי"ל החדשות (סי' נ"ב) וז"ל ההיא דירושלמי בברכות (פ"ו ה"א) דאפרידה אחת (של ענבים) מברך לאחריו, ובאת לדמות לזה אכילת מרור, שגגה יצאה מלפני השליט (נראה דכוונתו לשו"ת תרוה"ד הנ"ל), דרחוק זה מזה כמזרח ומערב. **דלענין ברכה תלי בחשיבות, ואיכא למימר דבריה חשובה היא וראוי לברך ולהודות עליה**, אבל מאי דהקפידה התורה באכילה, וסתם אכילה בכזית, היכא ניפוק בציר מכזית עכ"ל. הרי מפורש במהרי"ל דיש נ"מ בין ברכה למצוה, ואפילו אם לגבי ברכה צריך להודות לה' באכילת בריה אע"פ שאין בה שיעור כזית, אין זה ראוי שי"ח מצות מרור באכילת בריה כשאין בה שיעור כזית.

לפ"ז יש מקום לפשוט הספק במי שאכל בריה פחות מכזית, האם מותר לו לאכול בריה כזו עוד פעם כשלא יגיע לשיעור כזית, דמצד אחד שמא אסור לאכול מאכל שלא יוכל לברך עליו ברכה אחרונה מפני הספק, וא"כ לגבי אכילת הבריה השניה, אסור להכניס את עצמו לספק חיוב ברכה אחרונה פעם שנית, ונמצא שאוכל פעם נוספת בלי ברכה אחרונה (ע"י בני ראם עמוד שלי"ג), או שמא מה שנפסק בשו"ע שלא יאכל בריה פחות מכזית הוא כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא, ולפ"ז בנד"ד שכבר אכל ארבעס שלם ונכנס לספק ברכה אחרונה, שוב יכול לאכול עוד בריה. ולכאורה לפמש"כ בשעה"צ הנ"ל בהל' פסח, ומקורו במהרי"ל, דחשיבות של בריה לגבי ברכה אחרונה היא מחשיבתו להודות לה', א"כ כל אכילה מחייבת הודאה, וממילא נכון שלא יאכל עוד אחר.

האם יש עדיפות לקרא ממגילה שרק חסר בה תיבה אחת מלקרא ממגילה שחסר לה שתי תיבות

עוד יש להסתפק במי שיש לו שתי מגילות שיכול לקרא מהן, אבל שתיהן הן חסרות, אלא שאחת מהן יותר חסרה מהשניה, האם יש מעלה ועדיפות לקרא מהמגילה שאין לה כ"כ הרבה תיבות חסרות,

ואת"ל שיש מעלה בזה, מה הדין כשקרא במגילה שחסר בה שתי תיבות, ובאמצע הקריאה נזדמנה לו מגילה שחסרה רק תיבה אחת, האם צריך לכתחילה להחליף את המגילה.

באמצע קריאת המגילה ראה שחסרה תיבה – האם ימשיך לקרא ממגילה שכתובה כולה

עוד יש להסתפק במי שהתחיל לקרא במגילה עבור בני ביתו, ובאמצע מצא שחסר שם תיבה, באופן שהיא עדיין כשרה בדיעבד, האם ראוי לכתחילה לבקש משכנו שישאיל לו את המגילה שלו כדי שימשיך לקרא מתוך מגילה שכתובה כולה, וממילא ההמשך לא תהיה קריאה בדיעבד, או שמא נאמר כיון שכבר קרא חצי המגילה מתוך מגילה שחסר לה תיבה וכשרה רק בדיעבד, מה שימשיך לקרא מתוך מגילה שכשרה לכתחילה, לא יתקן מה שכבר קרא ויצא רק בדיעבד. עוד יש להסתפק שאם אכן יקח המגילה משכנו, כיון שלא חשב לקרא ממנה בזמן שבירך על המגילה שלו, האם יצטרך לברך שנית על המגילה של השכן.

והנה האחרונים מביאים ראיות שבמגילה איכא תרי דיני, א. שצריך מגילה כשרה, ב. שיקרא את כל המגילה מתוך הכתב, וא"כ אפילו אם קריאתה עד השתא לא היתה מתוך מגילה כשרה, מ"מ כל מה שקורא נחשב כחלק מהמצוה, וא"כ ראוי שישלים קריאתה מתוך מגילה כשרה.

האם צריך לברך שנית כשממשיך לקרא ממגילה אחרת

והנה אם ממשיך לקרא ממגילה של שכנו שאינה חסירה, נראה שא"צ לברך שנית לפמשי"כ המ"ב בהל' תקיעת שופר (סי' תקפ"ה סק"ד) בשם שו"ת בנין עולם (סי' ל"א) שאם נטלו השופר באמצע התקיעות והביאו לו שופר אחר, א"צ לברך, וא"כ גם בנד"ד, כיון שקרא במגילה שלו כבר, א"צ לברך שנית על המגילה של השכן.

האם צריך לברך שנית כשחוזר לקרא ממגילה כשרה כשקריאתו הראשונה היתה ממגילה פסולה

אבל לגבי השאלה הראשונה שקרא את כל המגילה עד הפסוק האחרון, ורק אז ראה שחסר הפסוק האחרון, הרי לא יצא כלל בקריאתו כיון שקרא ממגילה פסולה, וא"כ זה דומה למשי"כ המ"ב שם שאם נטלו השופר בין הברכה לתחילת התקיעות (כגון שלא הצליח לתקוע ממנה כלל, והיו צריכים להביא שופר אחר), צריך לברך שנית, ולפ"ז לכאורה ה"ה בנד"ד, אע"פ שקרא את המגילה עד הפסוק האחרון, אבל כיון שלא יצא כלל בקריאתו, ממילא זה דומה לבירך על השופר ולא תקע בה, וצריך לברך שנית.

הגר"א גניחובסקי זצ"ל הביא ראיי לפשוט את הספק לפי מה שנפסק בשו"ע (סי' תר"צ ס"ו) שאם קרא את המגילה למפרע לא יצא, וכתב הבה"ל (שם ד"ה הקורא) דכשקורא את המגילה שנית צריך לחזור ולברך אם תיכף אחר הברכה התחיל לקרא שלא מראש המגילה, משום דנתבטלה ברכתו כדין הפסק בין הברכה לתחילת המצוה (יש לציין שהכה"ח סק"מ כ' שא"צ לחזור ולברך כיון שהקריאה למפרע היא מעניינא דמגילה). לפ"ז בנד"ד ג"כ כיון שלא יי"ח יצטרך לחזור ולברך.

אבל העירי לי דיש לדון קצת על הדמיון בין קרא למפרע לקרא כסדר ממגילה פסולה, דהרי המ"ב בהל' פסח (סי' תפ"ט סק"ב) פסק שאם בירך על ספירת העומר, וטעה וספר יום אחר, אם תיקן את עצמו תוכ"ד א"צ לברך שנית, וצריך להבין מאי שנא ממש"כ הבה"ל בהל' מגילה שאם קרא למפרע צריך לברך שנית על הקריאה החדשה, דסוף סוף בשניהם יש הפסק בין הברכה לקיום המצוה כתיקונה, והעולם מתרצים דיש חילוק גדול בין קרא למפרע שקריאה כזו היא היפך מהזכרת הנס, דכל הנס היה דווקא לפי הסדר שכתוב במגילה, לכן קריאתו למפרע נחשבת כהפסק, משא"כ כשקרא ממגילה פסולה,

אע"פ שלא יי"ח, מ"מ קריאתו היתה ממש מענינו של הקריאה, ובכה"ג לא יצטרך לברך שנית אם התחיל מחדש תוכ"ד, וא"כ א"א להביא ראיי ממש"כ הבה"ל בקרא למפרע, לנד"ד.

עוד יש לדון מדין שהה לגמור את כולה, דאם לא יי"ח בקריאתו הראשונה מהמגילה הפסולה, הרי בודאי שהה לגמור את כולה בין הברכה להקריאה, אבל יש לדחות דהא קיי"ל דלא נחשב כהפסק אלא כשהיה אנוס, והרי בנד"ד לא היה אנוס.

בכל אופן יש מקום לחלק בין הנידונים, דהרי הבה"ל (סי' תר"צ ס"ג) מביא מחלוקת הראשונים אם יי"ח בדיעבד כשרוב המגילה כתובה אלא שחסר תחילתה או סופה, וא"כ כיון שיש מחלוקת בדבר, א"א לברך שנית, שמא יי"ח במה שקרא מהמגילה החדשה שלו שחסר לה הפסוק האחרון, וממילא לא מיבעי דא"א לומר ששהה כדי לגמור את כולה, אלא גם א"א לומר שקריאתו נחשבת כהפסק בדיעבד, שמחייבו לחזור ולברך, ולכן אע"פ דלהלכה קיי"ל שצריך לחזור ולקרוא, מ"מ מספק לא יברך שנית.

האם ראוי שיקרא את הפסוק האחרון שבמגילה החסרה בעל פה או שמא עדיף שלא יקרא אותו

אמנם יש להסתפק, דאפשר ראוי שיסיים את קריאתו מהמגילה הפסולה, ויקרא את הפסוק האחרון בעל פה לפני שחוזר לקרא ממגילה כשרה, דלפי כמה ראשונים יי"ח בקריאה המגילה שחסר לה הפסוק האחרון (בתנאי שקרא את כל המגילה) כמבואר בבה"ל הנ"ל, וא"כ ברכתו בודאי חלה על קריאה זו, ונמצא דמה שבירך לא היתה לבטלה. אבל מאידך גיסא, ע"י העצה הזו לקרא את הפסוק האחרון בעל פה, הוא מכניס את עצמו בספק שמא יי"ח בקריאה זו, וממילא מספק אינו יכול לברך שנית על הקריאה השניה, משא"כ אם לא יקרא את הפסוק האחרון, בודאי לא יי"ח בקריאתו הראשונה, וממילא יתחייב לברך על קריאתו השניה, אלא שעיי"ז בודאי יפסיד, משום שאגלאי מילתא למפרע שברכתו הראשונה היתה לבטלה.

אבל לענ"ד נראה דזה אינו, דהרי כל מה שקרא מתוך המגילה הפסולה אינה נחשבת כהפסק כיון שהיתה מעניינא דמגילה, ובפרט דלכמה שיטות קריאה במגילה כזו כשרה, ולכן אפילו אם לא ישלים את כל הקריאה, מ"מ א"א לומר דמה שקרא הוי הפסק בין ברכתו על המגילה הפסולה לקריאתו במגילה השניה, וכמו"כ א"א לומר שצריך לברך שנית על קריאתו מהמגילה השניה, דומיא להא דהביאו לו שופר אחרת בהל' ר"ה, דיש לחלק בין תקיעת שופר שלא תקע כלל, משא"כ בנד"ד דלכמה שיטות בבה"ל שפיר נחשב כתחילת קריאה, וא"כ יצא שברכתו על הקריאה הראשונה תחול על קריאתו הנוכחית.

ולכן למעשה נראה דאין נ"מ בין אם יקרא את הפסוק האחרון בעל פה לפני שמתחיל לקרא את המגילה שנית במגילה כשרה, ובין אם חוזר לקרא את המגילה שנית ממגילה כשרה מבלי לקרא את הפסוק האחרון בקריאתו הראשונה.

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ליל ש"ק פ' ויקרא תשע"ט

עשיית מלאכה בפורים

מקור הסוגי' של מלאכה בפורים

שנינו במגילה (ה.) רבי נטע נטיעה בפורים, והק' הגמ' ורבי היכי נטע נטיעה בפורים, והתני רב יוסף "שמחה ומשתה ויום טוב", שמחה מלמד שאסורים בהספד, משתה מלמד שאסור בתענית, ויום טוב מלמד שאסור בעשיית מלאכה, והגמ' תי' בג' אופנים, א. רבי בר ארביסר הוי, וכי נטע בחמיסר נטע, ב. הספד ותענית קיבלו עליהו, מלאכה לא קיבלו עליהו, והגמ' הביאה ראיי', דמעיקרא כתיב "שמחה ומשתה ויו"ט" (אסתר ט' י"ט), ולבסוף כתיב "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" (שם כ"ג), ואילו יום טוב לא כתיב, ג. רבי נטיעה של שמחה נטע.

להלכה רוב הראשונים פסקו שאין איסור מלאכה בפורים חוץ מבמקום שנהגו, וכן נפסק בשו"ע (סי' תרצ"ו ס"א) פורים מותר בעשיית מלאכה, ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין, והרמ"א הוסיף דהאידינא נהגו בכל מקום שלא לעשות, והשו"ע המשיך דהעושה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם, אלא אם הוא בנין של שמחה כגון בית חתנות לבנו או אבורנקי של מלכים דשרי.

לצורך פורים או לצורך מצוה

בשו"ת תרומת הדשן (סי' קי"ב) נשאל שיש נוהגים לתפור ולעשות ציורים בפורים לצורך שמחת פורים, יפה הן עושין או לא, ובתשובתו הביא הסוגי' הנ"ל שרבי נטע נטיעות של שמחה, ולכן הוכיח דהא דהקילו לעשות מלאכה לצורך פורים או לצורך מצוה, היינו רק משום דקיי"ל דמדינא פורים מותר בעשיית מלאכה, ולא קבלו עליהם יו"ט ממש, דאם היה יו"ט ממש, היה אסור לכתוב מגילה בפורים (והרי תנן שכתבו מגילה בפורים כדלהלן), אלא שלא נהגו לעשות מלאכה, אבל למ"ד דאסור לעשות מלאכה מדינא בפורים, אסור גם לצורך פורים או לצורך מצוה, והכי מבואר גם בביאור הגר"א.

מלאכה בליל פורים

הירושלמי במגילה (פ"ב ה"ב) דייק ממתני' (שם) היה כותבה, אם כיון לבו יצא, הרי מפורש שהי' מותר לכתוב המגילה בפורים, וממילא הוי ראיי' שפורים מותר בעשיית מלאכה, אבל הגמ' דחתה דמיירי בי"ד בכרכים, והסביר הקרבן עדה דמיירי שחל ט"ו בשבת, והן קורין את המגילה בי"ד בערב שבת, אבל מותרין בעשיית מלאכה בי"ד, ולכן הי' מותר לכתוב את המגילה.

הטורי אבן במגילה (ז' : ד"ה סעודת) הקשה על הירושלמי, דאפשר כתב את המגילה בליל פורים ולא ביום, וא"כ אין הוכחה שמותר לעשות מלאכה ביום הפורים, ולכן הסביר דאם קבלו עליהו יו"ט ואיסור מלאכה, היינו כעין דאורייתא, וא"כ גם בלילה אסור לעשות מלאכה כמו בשבת ויו"ט שדין הלילה כדין היום, ואע"פ ששמחת פורים היא דווקא ביום, מ"מ לגבי הספד ומלאכה שהם בשוא"ת, דינו כשל תורה שלילו כיומו לכל דבר. בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קצ"ה ד"ה ועתה) כ' דלפמש"כ הטו"א, כיון שאנו נוהגים שלא לעשות מלאכה בחוה"מ, אסור גם בלילה.

אבל הבה"ל (סי' תרצ"ו ס"א ד"ה א"ה) כ' שהפמ"ג (שם משב"ז סק"א) חולק על החת"ס, ומיקל לעשות מלאכה בלילה, והמעייין בפמ"ג יראה שהביא ראיי מהמ"א (סי' תס"ח סק"ה) לגבי ערב פסח, דגם במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בערב פסח ביום, מ"מ מותר לעשות מלאכה בלילה ערב פסח עד הנץ החמה. ובביאור ההיתר כ' השפ"א במגילה (ה: ד"ה ורבי) והמשך חכמה (מגילת אסתר ט' י"ט ד"ה ודע) כיון שדין משתה ושמחה אינו נוהג אלא ביום כדכתיב "ימי משתה ושמחה" (ועי' שו"ע סי' תרצ"ה ס"א), ה"ה לגבי איסור מלאכה, דהרי כולם מוזכרים בפסוק "משתה ושמחה ויום טוב".

ובעצם ראיית הטו"א מהירושלמי, ת"י הישועות יעקב (סי' תר"צ סק"ו) ושו"ת מהרש"ם (ח"ז סי' ק"ח) דא"א לפרש דמתני' "היה כותבה אם כיון לבו יצא" מיירי בלילה, דהלא קריאת המגילה בלילה היא רק מדרבנן ולא מדברי קבלה, ובדרבנן אין הכוונה לעיכובא.

אפיית מצות בליל פורים

בשו"ת שיח יצחק (סי' שפ"א) נשאל אם מותר לאפות מצות לפסח במאפיה בליל פורים, וכ' דלא מיבעי דיש לדון משום אפיה בלילה, שלפעמים א"א לראות היטב ולבדוק כלי הלישה, ועוד שהמשגיחים עייפים מעבודת כל היום, ובפרט שערב פורים הוא יום תענית. אבל הביא מש"כ בשו"ת זכר יהוסף (או"ח סי' קל"ה) דיש להקל באפיית מצות עד חצות הלילה, אבל בעצם הדבר לעשות מלאכה בליל פורים, הביא מחלוקת הנ"ל בין הפמ"ג והחת"ס זצ"ל, ונקט דהלכה כבתראי, כשיטת מרן החת"ס זצ"ל, ולכן החמיר שאסור לאפות מצות בליל פורים.

מתי נאמר שאינו רואה סימן ברכה ממלאכה שנעשה בפורים

והנה יש להסתפק בהא דאינו רואה סימן ברכה כשעושה מלאכה בפורים, האם זה נאמר דווקא במקום שלא נהגו לעשות מלאכה, או אפילו במקום שנהגו לעשות מלאכה. המ"א (סי' תרצ"ו סק"ב) כ' דמשמע מהרמב"ם שאפילו במקום שנהגו לעשות מלאכה בפורים, אינו רואה סימן ברכה ממנה, ושכן כתב הרא"ם בביאורי הסמ"ג (הלכות ערבי פסחים א' אות ג'), וכ"כ בסידור יעב"ץ, אבל המ"א העיר שבב"י מבואר דרק במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה נאמר שאינו רואה סימן ברכה. הפמ"ג (שם א"א סק"ג) הקשה על שיטת הרמב"ם וסמ"ג, דאם אינו רואה סימן ברכה גם במקום שנהגו לעשות מלאכה, היאך נטע רבי נטיעה בפורים, ונשאר צ"ע.

פרקמטיא – פתיחת חנות

הט"ז (סי' תרצ"ו סק"א) כ' שאין איסור לעשות פרקמטיא בפורים כיון ששמחה היא לו, ודומה למש"כ הב"י שמותר לכתוב אגרת שאלת שלום, ואע"ג דלענין ת"ב פרקמטיא אסור כמבואר בשו"ע (סי' תקנ"ד סכ"ב), שאני הכא דמותר לו לעשות כל מה שהוא שמחה לו. בסידור יעב"ץ (שהובא במ"ב סק"ו) החמיר במלאכה כבדה ושיש בה עיכוב, אבל התיר פרקמטיא בתנאי שלא ימשך בה ויתבטל משמחת פורים. לפ"ז כ' הערוה"ש (סי' תרצ"ו ס"ב), אע"פ שמותר לשבת בחנות שלו בפורים, מ"מ ימעט בנה, ויש יראי ה' שאינן פותחים החנות בפורים. אבל במקום הפסד בודאי מותר, משום שכל דבר שמחה מותר בפורים (שעה"צ סי' תרצ"ו סק"ג בשם הפמ"ג).

מלאכה ע"י נכרי

כ' המ"ב (סי' תרצ"ו סק"ב) בשם המ"א שמותר לעשות מלאכה ע"י נכרי בפורים, וראיתו מהרמ"א בהל' פסח (סי' תס"ח ס"א) שהתיר לעשות מלאכה בערב פסח ע"י נכרים משום שלא החמירו באמירה לנכרי כמו בחוה"מ וביו"ט, ומ"מ הברכ"י (סי' תרצ"ו סק"ג) כ' בשם הבית דוד שאסור לבנות ע"י נכרי

במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בפורים, אבל השדי חמד (ח"ו אסיפת דינים מערכת פורים סי' ב') הביא חולקים ע"ז ומקילים במקום הפסד או באופן שהגוי עובד בקבלנות.

תספורת

נחלקו גדולי הפוסקים אם מותר להסתפר בפורים, ואפילו כשחל פורים בערב ש"ק כגון בפורים משולש שחל י"ד בערב ש"ק, או בשנה רגילה שחל ט"ו בערב שבת לבני כרכים, והכה"ח (סי' תרצ"ו סק"א) הביא שבירושלים אסרו להסתפר בערב שבת ע"י ישראל, וסיים שכן פסק הבן איש חי (שנה ראשונה פ' תצוה אות כ"א), ובמקום אחר (סי' תרפ"ח סקמ"ט) הכה"ח סתם כשיטת המחמירים בזה, אבל למעשה הרבה נוהגים להקל אם הוא לצורך שבת.

נטילת צפרנים

בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' רל"ז) כ' שאם פורים חל באמצע השבוע, אסור ליטול צפרניו, אא"כ הם גדולים וחושש משום חציצה לנטילת ידים מהלכלוך שמתקבץ תחת הצפרניים (ע' בפמ"ג סי' קס"א א"א סק"ב שכתב דיש ליטול צפרניו בכל ערב שבת משום חשש חציצה בנט"י), אבל אם פורים חל בערב ש"ק הוי מצוה ליטול צפרניו לכבוד שבת, והרי נפסק ברמ"א (סי' תרצ"ו ס"א) דגם לפי המחמירים לעשות מלאכה בפורים, מ"מ לצורך מצוה שרי. וכן מבואר בספר פורים משולש (להגר"ש דבליצקי זצ"ל פ"א ס"ג), אלא שהוסיף שם דבודאי יש להקל בליל פורים עד עמוד השחר, דהרי הבה"ל (סי' תרצ"ו ס"א ד"ה אין) הביא מחלוקת הפוסקים לגבי עשיית מלאכה בליל פורים, דהפמ"ג (סי' תרצ"ו משב"ז סק"א) מיקל בזה ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' קצ"ה) מחמיר, וא"כ בנד"ד דיש ספק במנהגא יש לסמוך על הפמ"ג להקל.

כתיבה בפורים

כ' הרמ"א (סי' תרצ"ו ס"א) דמותר לכתוב פסקי הלכות בפורים (ע' שו"ת חת"ס או"ח סי' קפ"ה שכתב התשובה בפורים, וסיים "יום שמחה וששון ליהודים"), והמ"ב (סק"ו) הוסיף דה"ה אגרת שלום ומזכרת חובותיו, וכן כל דבר שא"צ עיון גדול.

כיבוס בגדים

י"א דגדר איסור מלאכה בפורים הוא כמו בחוה"מ, וממילא אסור לכבס בגדים בפורים (בן איש חי שנה א' תצוה סכ"א), ומ"מ יש להקל לצורך פורים (וכמו"כ לכבוד ש"ק כשפורים חל בעש"ק), דהרי במקום שהוא שמחה לו יש להקל כמבואר בשעה"צ (סק"ב), וא"כ אין דינו ממש כמו חוה"מ, דלא מצאנו היתר לכבס בגדים בחוה"מ משום שמחה (מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בתורת המועדים סי' תרצ"ו סק"א).

מתנות לאביונים

מצות מתנות לאביונים – משום צדקה או משום שמחה

כ' הרמב"ם (הלי מגילה פ"ב הי"ז) מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמללים האלו, דומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים. וכי במגיד משנה על דברי הרמב"ם ז"ל דברי רבינו ראויין אליו עכ"ל. וע' במ"ב (סי' תרצ"ד סק"ג) שהביא דברי הרמב"ם להלכה.

הרי מבואר ברמב"ם דמצות מתנלי"א אינה רק מצות צדקה, אלא דהיא חלק ממצות שמחה בפורים שנפסק שם ברמב"ם (הי"ד) דמצות יום ארבעה עשר לבני כפרים ועיירות, ויום חמשה עשר לבני

כרכים, להיות יום שמחה ומשתה ומשלוח מנות לריעים ומתנות לאביונים. ובאמת כן מבואר גם בריטב"א במגילה (ו. ד"ה גרסינן בגמ') דמצות מתנל"א אינה מדין צדקה בלבד אלא מדין שמחה, וכך מבואר במ"ב (סי' תרצ"ה סקכ"ה).

וני"מ טובא לגבי עני, דאם חיוב מתנל"א הוא מדין צדקה בלבד, אי"כ עני המתפרנס מן הצדקה פטור ממצוה זו, וכן באמת ס"ל לפר"ח (סי' תרצ"ד סק"א), אבל אם נאמר דהחיוב הוא גם משום שמחה, הרי גם העני חייב בו, וכן היא שיטת רוב מנין ורוב בנין של הפוסקים דגם עני המתפרנס מן הצדקה חייב במתנל"א כמבואר בב"ח (סי' תרצ"ד) וט"ז (שם סק"א) וא"ר (שם סק"א) ושו"ת חו"י (סי' ט') וח"א (כלל קנ"ה סכ"ח) ומ"ב (שם סק"א), ואע"פ שהעני בעצמו מתפרנס מן הצדקה, כ' המ"ב (שם סק"ב) עצה בשם הפמ"ג (שם משב"ז סק"א) שיתן שתי מתנות לשני אביונים ויחזרו הם ויתנו לו, והרי מבואר בהל' צדקה (יו"ד סי' רנ"א ס"ב) דאם יעשו כן מהני מדין צדקה, דנפסק שם שני עניים שחייבים ליתן צדקה, יכול כל אחד מהם ליתן צדקה שלו לחבירו, וכי' שם הגר"א מקור להאי דינא מהגמ' בקידושין (ל"ב). שני שותפים מאכילין זה לזה מעשר עני ע"ש. אבל לא יתן המתנות לאביונים במתנה ע"מ להחזיר, משום שאמנם הבה"ל (סי' תרצ"ד ס"א ד"ה ליתן) הביא שהפמ"ג נסתפק בזה אי מהני, אבל בשו"ת יוסף אומץ (להרב החיד"א זצ"ל סי' פ"ב סק"ה) כ' בפשוט דלא מהני, ואע"ג דמבואר בקידושין (ו'): דמעמ"ל מהני בכל דבר חוץ מקידושין, אין הנידון דומה לראייה, דהתם מיירי לגבי קנינים, אבל במתנות לאביונים בעינן שיהי' לו תועלת לעני, ואם מתנה מראש שנותן המתנות לאביונים במעמ"ל, אין לעני הנאה מזה.

מחילת חוב או פרעון חוב העני

אביון שחייב כסף לגמ"ח או שיש לו חוב גדול במכולת, פסק הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה ח"ב פ"ט סכ"ד) דאינו יוצא מצות מתנל"א במה שימחול לו החוב, דמלוה להוצאה נתנה ולכן דיינינן ליה כאין המעות בעין ואין כאן נתינה לעני בכלל, ועוד דהמצוה של מתנל"א היא ליתן לו מעות שיוכל להשתמש בהם כרצונו ולא כשנותן לו למטרה מסויימת בלבד. ולכן פסק דה"ה אם נותן מעות בעין לאביון, אלא שמתנה עמו שיפרע בהם חובו במכולת וכדומה, או שמוסר המעות לחנוני כדי לפרוע חובותיו של האביון, אינו יוצא מצות מתנל"א משום שהמצוה היא ליתנם לו שיעשה בהם כרצונו, (ועי' מ"ב סי' תרצ"ד סק"ט דאפילו אם הגבאים גבו המעות לצורך סעודת פורים מותר העני להשתמש בהם לשאר צרכיו, והא דאין משנים מעות פורים לצדקה אחרת, לא נאמר לגבי העני עצמו ע"ש ברמ"א). וע"ע בשו"ת תשורת ש"י (ח"א סי' ט') שג"כ נסתפק אם י"ח מתנל"א במחילת חוב, דאמנם אינו מקבל כלום מהנותן והוי דומה למקדש במלוה דאינה מקודשת, אבל מאידך גיסא יש ללוה שמחה במה שנפטר מחובו, וע"ש שיש לו צד לומר דשפיר י"ח ע"ש.

מתנות לאביונים ממעשר כספים

בשו"ת מהרי"ל (סי' נ"ו אות ז') נשאל אם אדם י"ח מתנות לאביונים במה שנותן להם ממעות מעשר, מי אמרינן דהמעשר שייך להם בלא"ה וא"כ אינו י"ח דהא נותן להם משלהם, או דילמא עיקר התקנה היתה כדי לשמחן, וא"כ הרי האביונים אינם מקפידים מהו מקור הכסף רק שהם שמחים, והרי טוה"נ של המעשר הוא של הבעלים, וכיון שנותן לעני זה מקיים המצוה במה שמשמחו, ופסק שם דאינו י"ח במעות מעשר דאין לו בו אלא טוה"נ וי"א דטוה"נ אינה ממון, ואפילו למ"ד דס"ל דטוה"נ הוי ממון, הא קיי"ל דאין דבר שבחובה בא אלא מן החולין, וכן פסק המ"ב (סי' תרצ"ד סק"ג) בשם המ"א (שם סק"א) בשם השלי"ה דמתנל"א צריך ליתן משלו ולא משל מעשר, אלא דההוספה יוכל ליתן משל מעשר, והסביר במחצה"ש כמש"כ במהרי"ל טעם הדבר דאם ישתמש במעשר כספים לקיים מצות מתנל"א הו"ל פורע חובו במעות מעשר וע"ע אריכות בזה בשו"ת להורות נתן (ח"ג סי' ל"ז – ל"ח).

אלא דיש להסתפק אם נותן נתינה גדולה לב' אביונים, שהוא הרבה יותר מהשיעור שצריך ליתן למתנל"א, האם יכול לשלם העודף ממעות מעשר. בס' נטעי גבריאל (פורים פס"ו הערה ו) הוכיח דכל מה שנותן נחשב כעיקר המצוה עפ"ש"כ בלקט יושר (או"ח ע' קנ"א) דבזה"ז שמדליקין נ"ח בפנים, אין שיעור לנ"ח, ולכן כל הנר אסור בהנאה, ואע"פ שהנר הי' גדול, ומ"מ יכול לכבותו כשהדליק השיעור. הרי מבואר דאע"פ דקיי"ל דכבתה אין זקוק לה, מ"מ אחרי שדלק משך זמן המצוה חל שם המצוה על מה שעדיין דולק. וכעין זה כ' המהר"ל מפראג (גבורות ה' פמ"ח) דהאוכל מצה בליל פסח, אע"ג דאין חיוב לאכול אלא כזית אחד, מ"מ אם אכל יותר הוי הכל אכילה של מצוה. וא"כ גם בנד"ד אפילו אם נותן לב' אביונים הרבה יותר משיעור חיובו מ"מ הכל נחשב כמצוותו (וע"ע ס' צדקה ומשפט סופ"ו).

שלח משלוח מנות וכוונתו היתה לשם מתנות לאביונים

מעשה שהיה בראובן שידע שחברותא שלו שמעון הוא בגדר עני, אבל יתבייש מאוד אם יביאו לו מתנות לאביונים, ולכן מיד אחרי שחרית שלח לו משלוח מנות מכובדת מאוד, אבל כוונתו היתה לשם מתנות לאביונים, ואח"כ הסתפק אם קיים המצוה בזה, דשמא הוא תלוי בדעת המקבל ולא בדעת הנותן, או שמא הוא תלוי בדעת שניהם. הרב שאל אותו "למאי נ"מ לך אם מה ששלחת היא מצוה זו או מצוה זו", והסביר ראובן שהוא כבר נתן מתנות לאביונים לשני עניים בשחרית, ולכן המתנה המכובדת הזו אינה חובה עליו, וממילא יכול לשלם עבורה ממעשר כספים, אבל אם אינה נחשבת כמתנות לאביונים, אלא כמשלוח מנות, א"כ יצטרך לשלם עבורה מכיסו כיון שזו היתה המשלוח מנות הראשון שהוא שלח.

בשו"ת אפרקסטא דעניא (ח"א ס"י כ"ד סק"ב) דן בשאלה זו, ורצה להוכיח שתלוי בדעת משלח, דהרי הרמ"א (ס"י תרצ"ה ס"ד) כ' דהשלוח מנות לרעהו ואינו רוצה לקבלם, או שמוחל לו יצא, והק' כשסירב המקבל לקבלם, למה יי"ח, אעכ"ל שהכל תלוי בדעת הנותן, והוא דידי' עביד וזהו גמר מצותו, וא"כ ה"ה במתנל"א. שוב הביא ראיי' ממשי"כ באשל אברהם (נגליון השו"ע ס"י תרצ"ד) דבמשלוח מנות הכל תלוי בשמחת המקבל, ולפ"ז בנד"ד לא יצא מצות מתנות לאביונים, כיון שהכל תלוי בשמחת המקבל, והכא לא ידע שהוא מקבל מתנל"א, אמנם לענ"ד יש לדחות ראיי' זו קצת, דהרי זה ברור ששמעון המקבל שמח במה שקיבל, ומסתמא שמח יותר כשקיבלו לשם משלוח מנות מאם היה מקבלו לשם מתנות לאביונים, וא"כ למה לא יי"ח.

מחלוקת הפוסקים אם יש לכוון בברכת שהחיינו למצות מתנות לאביונים

כ' המ"ב (ס"י תרצ"ב סק"א) בשם המ"א שהביא השל"ה, דכשמברך שהחיינו על המגילה, נכון לכוון גם על משלוח מנות וסעודת פורים שהם ג"כ מצוות, ויודיע גם לבעל קורא המברך, דבעינן כוונת שומע ומשמיע, ובפמ"ג (שם א"א סק"א) ובח"א (כלל קנ"ה סכ"ז) ובקיצור שו"ע (ס"י קמ"א ס"ב) הוסיפו שיכוון גם על מצות מתנות לאביונים, וצריך להבין למה המ"א והמ"ב לא הזכירו שברכת שהחיינו תחול גם על מצות מתנות לאביונים.

בשלמי תודה (ס"י כ"ה סק"ג ד"ה והנה) הביא ששמע ביאור בדבר, דאפשר המ"ב ס"ל דמצות מתנל"א היא מדין צדקה, והרי מצוה זו נוהגת כל השנה, וממילא לא שייך לברך שהחיינו עליה בפורים (וכ"כ גם בשו"ת תשובות והנהגות ח"א ס"י ת"ד), משא"כ הפמ"ג ודעימיה ס"ל דמצוה זו היא מדין שמחת היום ולא רק משום צדקה, ולכן שפיר שייך בה ברכת שהחיינו, ומה"ט הם פסקו שכשמברך שהחיינו על המגילה, יכוון גם על מצוה זו של מתנל"א, אבל לענ"ד יש להעיר ע"ז, דהרי המ"ב (ס"י תרצ"ד סק"ג) פסק דמצות מתנל"א היא מדין שמחה משום שהביא את הרמב"ם הנ"ל דמוטב להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשילוח מנות לרעי, שאין שמחה גדולה ומפוארה, אלא לשמח לב עניים יתומים

ואלמנות, ואמנם המ"ב גם פסק שהיא בגדר מצות צדקה (סי' תרצ"ה סקכ"ד), אבל כיון שגם הביא את הרמב"ם, הו"ל לפסוק שיכוון גם על מתנות לאביונים כשמברך שהחיינו על המגילה, ועדיין צ"ע.

בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' פ"א) ביאר את שיטת המ"א ומ"ב באופן אחר, דמבואר בפוסקים (סידור יעב"ץ, וכן ביסוד ושורש העבודה שער י"ב פ"ו) דלכתחילה ראוי לקיים מצות מתנות לאביונים לפני התפלה, וא"כ כשמברך שהחיינו על המגילה, כבר קיים המצוה, ולכן אינו מכוון שהברכה תחול גם עליה (אבל הוסיף דמנהג העולם שאין מקפידים ליתן מתנ"א לפני התפלה).

עוד ראיתי בשם הג"ר ברוך מרדכי אזרחי שליט"א שהסביר את שיטת המ"א ומ"ב באופן אחר, דהיאך שייך לברך **שהחיינו וקיימנו לזמן הזה** על מתנות לאביונים, כאשר מקיימים המצוה רק עם אביונים, ושמחתינו תהיה שלימה דווקא כאשר יתמו אביונים מן הארץ (עי' ילקוט שמעוני פ' ראה ט"ו ד' בשם הספרי – אפס כי לא יהיה בך אביון, ולהלן הוא אומר אפס כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, אביונים באחרים, וכשאינן עושין רצונו של מקום, אביונים בכס).

מתנות לאביונים לעתיד לבא

כ' הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב הי"ח) וז"ל כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח, חוץ ממגילת אסתר, הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה, וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם, ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל, שנאמר "כי נשכחו הצרות הראשונות, וכי נסתרו מעיני", ימי הפורים לא יבטלו שנאמר "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם" עכ"ל.

בשו"ת שיח יצחק (סי' שע"ח) הסתפק היאך יהיה שייך לקיים מצות מתנות לאביונים לעתיד לבא, דהרי כ' בפסוק "לא יהיה בך אביון" (פ' ראה ט"ו ד'), ואם לא יהיו אביונים בכלל ישראל, למי יתנו המתנות לאביונים, ותי' עפמ"כ רש"י בשבת (ס"ג.) דלימות המשיח יהיו ג"כ עניים, וכבר העיר רע"א בגליון הש"ס בפסחים (ג.) דהאי סוגי' פליג על פרש"י בשבת הנ"ל.

ויש מתרצים שיכולים ליתן מתנות לאביונים לעניים גויים, דהרי מבואר בשו"ע (סי' תרצ"ד ס"ג) דבמקום שנהגו ליתן מתנ"א לגויים נותנים, ולעתיד לבא אם לא יהיו עניים יהודים, יתנו לגויים כיון דאין להם אפשרות אחרת. אבל הגר"א גניחובסקי זצ"ל דחה תי' זה עפמ"כ באור שמח והחזו"א זצ"ל, שכן י"ד אינו יכול ליתן מתנות לאביונים לבן ט"ו, כיון שאינו מחוייב בפורים ביום זה, וכש"כ גוי שאינו שייך לפורים כלל.

אבל הציע דיש ליישב הקושי עפמ"כ בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' פ"ה) שהרוצה לפטור את עצמו ממצות מעשר עני, יכול להפקיר כל נכסיו לפני שלשה אנשים אוהבים כדי שהוא יחשב כעני, וא"כ י"ל שינהגו כן בימות המשיח כדי לקיים מצוות מתנות לאביונים, אבל דחה עצה זו משום שיש לחלק בין מעשר עני ומתנות לאביונים, משום שאם אחד מפקיר נכסיו לפני ג' אוהבים ויודע שבעוד שעה מועטת יחזור ויזכה בהם, אפשר להגדירו כעני, שהרי במציאות אין לו ממון, אבל א"א להגדירו כאביון, שזה רק כשבאמת הוא תאב לממון. אבל לענ"ד יש לדחות חילוק זה קצת עפמ"כ בערוה"ש (סי' תרצ"ד ס"ג), דאע"פ דבתורה עני ואביון הם שני אנשים שונים, כמו שמוכרח מהפסוק "לא תעשוק שכיר עני ואביון", ודרשו חז"ל בב"מ (ק"א:) דאביון יותר מעונה מעני, דאביון אין לו בושת לבקש ועני יש לו בושת לבקש, אבל לגבי מצות מתנ"א רבותא אשמעינן, דלא מיבעי לעני שיש לו בושה אלא אפילו לאביון שאין לו בושה ג"כ יי"ח ואע"פ שהוא בעצמו יבקש ממך, וכש"כ לעני שמתבייש לבקש ואתה מקדים ונותן לו, שיש מצוה יותר (וע"ע בקה"י סוכה סי' כ"ט). ולמעשה אע"פ דבמקו"ח (סי' תרצ"ד ס"ג) כ' דצריך ליתן דווקא

לאביונים שהם חסרים כל, אבל להלכה נוהגים דסגי בעני, וכן אומרים בשם החזו"א זצ"ל (תל תלפיות קובץ נ"ח ע' כ"א אות י"ג).

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ש"ק פ' ויקרא תשע"ט

דיני האבל בפורים כשהוא תוך השלושים או תוך י"ב חודש על אביו ואמו

שליח ציבור ובעל קורא

האם אבל יכול להיות שליח ציבור בפורים

יש להסתפק אם אבל תוך י"ב חודש יכול להיות ש"צ בפורים. מקום הספק הוא לפמשי"כ המ"ב (סי' תקפ"א סק"ז, וסי' תרע"א סקמ"ד, וסי' תרפ"ג סק"א) שאבל יכול להיות ש"צ למנחה ומעריב בחנוכה ור"ח, וכן להתפלל שחרית בימים שאין אומרים בהם תחנון, ולפ"ז יש להקל גם בפורים, וכן נקט הגשר החיים (פכ"ג סי' ד' סק"ה).

אבל לכאורה יש מקום לחלק בין הנידונים, דהרי בהל' פורים (סי' תרצ"ו ס"ד) השו"ע הביא מחלוקת אם אבילות נוהגת בפורים, והרמ"א נקט כשיטת המקילין שאין אבילות נוהגת בפורים בין בי"ד ובין בט"ו, וכן נוהגין, ואילו בר"ח וחנוכה האבל ממשיך לשבת שבעה, וא"כ יש מקום להחמיר בפורים שהאבל לא ירד לפני התיבה, כיון שהוא יותר יו"ט מחנוכה ור"ח.

בעליות אליהו (הנדמ"ח עמוד נ"ח אות ו') מסופר על אבל שרצה להיות ש"צ בבהמ"ד של רבינו הגר"א זצ"ל לתפילת מנחה בפורים, וכאשר התעטף ראשו בטליתו, מנעו רבינו הגר"א זצ"ל מלהיות ש"צ, ואמר בצחות לשונו על מה שהתעטף ראשו בטליתו "אבל וחפוי ראש" (יש לציין שמרן הגרשז"א זצ"ל אמר דאין להאמין המעשה הזה, דלא היה דרכו של רבינו הגר"א זצ"ל להשתמש בפסוקי המקרא למליצות – הליכות שלמה על תפלה פי"ח סי"ט ובארחות הלכה 61).

בשו"ת דבר משה (ח"א סי' פ"ד) הביא הג"ר משה הלברשטאם זצ"ל מנהגים שונים בזה, ובחזון למועד (הגרח"ז גרוסברג זצ"ל – פכ"ו סי"ה) נקט כהפוסקים שאינו יורד לפני התיבה. והנה בבה"ל (סי' קל"ב) מבואר קצת אחרת ממשי"כ במ"ב הנ"ל, דהרי כ' דבימים שאין אומרים בהם למנצח ואא"א, אין להאבל להתפלל לפני העמוד כמבואר בפמ"ג בספרו נועם מגדים (דיני אבילות אות ה'), והרי בפורים וחנוכה ור"ח אין אומרים למנצח ואא"א כמבואר במ"ב (סי' קל"א סק"ה). בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' תמ"ג) כ' שהוא שאל את רבו מרן האג"מ זצ"ל, ואמר לו שאבל אינו מתפלל לפני העמוד בכלל בר"ח וחנוכה ופורים, ועוד יש לציין שמרן הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה על תפלה פי"ח סי"ט) והגר"ש דבליצקי (בפני ברוך בקונטרס אהל חנה הערה צ"ה) כ' שהמנהג הוא שאבל אינו עובר לפני התיבה בפורים אפילו למנחה ומעריב.

האם אבל יכול להיות בעל קורא ולברך שהחינו בפורים

האמרי ברוך (יו"ד סי' שצ"א) והא"ר (או"ח סי' תקפ"ב סק"ב) הביאו בשם שו"ת מהרי"ל (סי' כ"ב) והכנה"ג (יו"ד סי' שצ"א בהגהות הטור) שאבל לא יקרא את המגילה בציבור, והמ"ב (סי' תרצ"ו סק"ב) כ' בשם שו"ת בנין עולם (סי' ל"ה), שהאבל לא יקרא את המגילה בביהכ"ס א"כ אין שם אחר שיודע לקרות כ"כ טוב בנקודות ובטעמים ובדקדוק האותיות, כעין מש"כ הרמ"א (יו"ד סי' שצ"ה) שהאבל לא יתפלל לפני התיבה בשבת ויו"ט, ואפ"ה כ' שם הש"ך (סק"ד) בשם המהרי"ל, היכא דליכא עדיף מיניה מותר,

והוסיף הבנין עולם שהפוסקים לא דנו בזה כלל, כיון דבהדלקת נרות חנוכה כל אחד יודע לברך, משא"כ בקריאת המגילה שרוב אנשים אינם בקיאים לקרותה, וממילא אם הוא הבעל קורא, מסתמא ליכא בקי זולתו. עוד יש לציין שכמה פוסקים ס"ל שאם הוא הבעל קורא הקבוע, בכל אופן יכול להקל (שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' ל"ב, ומשמרת שלום סי' נ' סק"ג, ושו"ת מחנה חיים ח"ב יו"ד סי' ס"א).

אם האבל קורא את המגילה בביהכנ"ס, כי המ"ב (סי' תרצ"ב סק"א) בשם הדה"ח (דיני ברכת המגילה ס"ב), שמי שהוא אחר יברך את הברכות משום ברכת שהחיינו, כיון שאינו מברך שהחיינו להוציא את הרבים. אבל הרבה פוסקים ס"ל דאמנם הכי קיי"ל לגבי ברכת שהחיינו בליל הראשון של חנוכה בהדלקת הנר בביהכנ"ס (עי' מ"ב סי' תרע"א סקמ"ד), אבל יש לחלק טובא ביניהם, דהתם אינו צריך להדליק בביהכנ"ס, דהרי יי"ח בהדלקתו בביתו, משא"כ בקריאת המגילה בפורים, שגם הוא יי"ח בקריאתו, ואם היה קורא לעצמו בודאי היה מברך, וא"כ יכול לברך בעצמו אם הוא קורא את המגילה בביהכנ"ס (עי' לוח א"י, וגשר החיים פכ"ג ס"ד אות ז' בשם האדר"ת זצ"ל, ושו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' קנ"ח, ושו"ת זכר יהוסף או"ח סי' ג' סק"א, ושו"ת מנחת אלעזר ומשמרת שלום וזכר יהוסף הנ"ל, ושו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קמ"ו).

שמחה בפורים

השתתפות במסיבת פורים בישיבה

יש להסתפק אם אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יכול להשתתף במסיבת פורים שעושים בישיבה. מקום הספק הוא לפמשי"כ המ"ב (סי' תרצ"ו סק"ב) בענין אבל תוך השבעה, דאע"פ שאין אבילות נוהג בפורים, ולכן אינו חולץ מנעליו ואינו יושב על הקרקע, מ"מ יראה למעט במיני שמחה שעושין, ובשעה"צ (סק"א) הוסיף שמבואר במ"א (סק"ז) דאסור לראות כל מיני שמחה, וא"כ אפשר האבל צריך להמנע מללכת למסיבה זו, אבל השעה"צ הוסיף שהא"ר (סק"ה) פקפק על דברי המ"א, והדה"ח (דיני אבילות בפורים פ"ב) העתיקו להלכה. לפ"ז פסק מרן הגריש"א זצ"ל, אע"פ דמן הדין אפשר להקל, בכל זאת ראוי למעט בזה כמבואר בא"ר הנ"ל (הובא בציוני הלכה על הלי אבילות עמוד תק"מ).

ריקוד עם בני הישיבה הנאים לאסוף צדקה בפורים

נוהגים שבני הישיבות באים להתרים אנשים לצורך הת"ת של הישיבה, ואמנם אבל אינו צריך לסגור דלתות ביתו ולמונעם מלבא לביתו בפורים, אבל מרן הגריש"א זצ"ל ס"ל דרצוי שהאבל לא ירקוד יחד אתם (שם עמוד תקמ"א), וכן פסק בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ו סי' קס"ג סק"ב), ולכאורה הדבר פשוט, דהרי שמחת פורים אינה עדיפה מהשמחה בשמחת תורה, והתם אינו רוקד בהקפות חוץ מאם נותנים לו ס"ת (עי' גשר החיים ח"א פכ"ג ס"ג אות ז', והליכות שלמה סוכות פ"ב סי"א, וארחות רבינו ח"ב עמוד שט"ו בשם מרן החזו"א זצ"ל – ואמנם בקובץ תשובות ח"ב סי' ל"ז נקט מרן הגריש"א זצ"ל שאבל יכול להשתתף בריקודים בשמחת תורה אלא שימעט מכפי הרגלו בשאר השנים).

שמחת סעודת פורים

י"א שאבל על אביו ואמו תוך י"ב חודש, ותוך שלושים על שאר קרובים, אסור לו ללכת לאכול סעודת פורים אצל אחרים, ואע"פ שהיא סעודת מצוה, מ"מ מבואר ברמ"א (יו"ד סי' שצ"א ס"ב) דאסור לאבל להשתתף בסעודת שמחה, אפילו אם היא של מצוה, וממילא כיון דסעודת פורים היא בשמחה, אסור לו ללכת להשתתף חוץ לביתו (נטעי גבריאל על פורים פע"ח ס"ג).

אבל מרן הגריש"א זצ"ל ס"ל שאם כל בני המשפחה (הילדים הנשואים עם הנכדים) רגילים להתאסף יחד בבית הוריהם לסעודת פורים, גם אם אביהם נפטר והם אבלים תוך י"ב חודש, מותר להם להתאסף בבית אמם האלמנה בפורים, בתנאי שרק בני המשפחה באים, ואע"פ שהאבלים חייבים בדיני

אבילות כל י"ב חודש, מ"מ הם גם חייבים בשמחת פורים, ולכן אין להם למעט מהשמחה הרגילה, יחד עם בני המשפחה, אבל משורת הדין הם צריכים לסיים את הסעודה ולברך ברהמ"ז בשקיעה, משום שכל ההיתר הוא רק עד השקיעה, או כרבע שעה אחרי השקיעה (ואע"פ שאם ממשיך הסעודה עד הלילה צריך לומר על הניסים, שאני אבל שכל ההיתר שלו בשמחה כזו הוא רק בזמן שהוא חייב בשמחה, משא"כ אחרי השקיעה), אמנם י"א שיכול להמשיך לאכול הסעודה בחברת מרעים גם אחרי צאה"כ (ע' תורת המועדים סי' תרצ"ו סק"ח אות ו' בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ומ"מ מרן הגריש"א זצ"ל פסק דאסור לעשות סעודת שבע ברכות יחד עם הסעודת פורים, כיון שזו הרחבת השמחה יותר מהרגילות בפורים (ציוני הלכות על ה' אבילות עמודים תקמ"א – תקמ"ב).

מוזיקה בסעודת פורים

בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' כ"א ד"ה וגדולה מזו) הביא שבשו"ת זקן אהרן (סי' רי"ג) התיר לאבל תוך י"ב חודש לנגן בכלי זמר לאחרים בפורים, כיון שהוא מלאכתו, והוא יום שמחה שלו (וכן הובא בכה"ח סי' תקצ"ו סק"ו). מרן הגריש"א זצ"ל התיר לו גם לשמוע טייפ עם מוזיקה בסעודת פורים, כיון שרגילים בכך (ציוני הלכות על ה' אבילות עמוד תקמ"ג) והכי מבואר גם בנימוקי או"ח (סי' תרצ"ו סק"ג).

משלוח מנות

כ' בשו"ע (סי' תרצ"ו ס"א) יש מי שאומר שהאבל חייב לשלוח מנות (אע"פ שהשו"ע כי לשון י"ש מי שאומר, ע' כה"ח שם סק"ב שאין מחלוקת בדבר, וכן מוכח בשו"ע יו"ד סי' ת"א ס"ז), אבל אין שולחין לאבל כל י"ב חודש. המ"ב (סק"ז) כי דמוכח בראשונים דאפילו תוך השבעה חייב לשלוח כיון שהוא חייב בכל מצוות האמורות בתורה, ואע"פ שיש נוהגים שאין לוקחים דברים מבית האבל בתוך השבעה, הסביר הגשר החיים (ח"א פכ"א ס"ז אות י') כיון שהוא דבר מצוה מותר ליקח משלוח מנות מבית האבל, ועוד הרי פורים דומה לשבת לגבי אבילות, ובשבת אין מקפידים שלא ליקח דברים מבית האבל (ע"ש פ"כ ס"ה אות י"ב).

לכמה אנשים יכול האבל לשלוח

הפמ"ג בשו"ת מגידות (סי' נ"ח) והבן איש חי (פ' תצוה אות י"ח) כי שהאבל יכול לשלוח רק משלוח מנות אחד כדי לצאת ידי חובתו, אבל מאידך גיסא בנטעי גבריאל (פורים פרק ע"ח ס"י) ובדברי סופרים על ה' אבילות (יו"ד סי' שפ"ה בעמק דבר סק"ג) הביאו מש"כ בתשובות מיימוניות בשם המהר"ם מרוטנבורג (וכן מפורש במהרי"ל ה' פורים, ובי"ח יו"ד סי' ת"א), שהוא חייב (צע"ק למה כי חייב, דהרי כל אחד אינו חייב לשלוח יותר ממשלוח מנות אחד לאיש אחד) לשלוח מנות לשנים או לשלשה מרעיו (יש להעיר שהמ"ב לא התייחס לזה, ולכאורה משמע דס"ל שיכול לשלוח לכמה אנשים וצ"ע), אבל זה ברור דמייירי שהאבל שולח בעצמו, דאם משפחתו שולחים אין להגבילם במצוותם.

עוד יש להעיר, שהמ"ב (סי' תרצ"ו סק"ח) הביא בשם המ"א (שם סק"א) שלא ישלח דברים המשמחים, כגון מאכלים מפוארים ותפנוקים, אלא דברים פשוטים.

האם האבל צריך להמנע מלקבל משלוח מנות ששלחו לו

אע"פ שהמ"ב כי דאין לשלוח משלוח מנות לאבל על אביו ואמו תוך י"ב חודש, מ"מ אם כבר שלח לו, כי בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' קמ"א) ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ק"ז סק"ג) ובקובץ תשובות (ח"ב סי' ס"ג סק"ד) דסיבת האיסור לתת מתנה לאבל היא משום שהיא בגדר שאילת שלום, ולכן אחרי שכבר שלח לו, ונחשב כאילו כבר שאל בשלומו, מותר לאבל לקבלו, דאין בקבלתו תוספת שאילת שלום. אמנם יש לציין דבשלמא אם כל האיסור לשלוח לו משלוח מנות הוא מדין שאילת שלום ניחא, אבל בלבוש (סי' תרצ"ו ס"ו) מבואר דהאיסור לשלוח לו הוא מדין שמחה, וא"כ אפשר עדיף שלא יקבל המשלוח מנות שנשלחו לו, אבל כיון דמקור שיטת כל הני הפוסקים הנ"ל שהקילו הוא כמש"כ בשו"ת מהרי"ל (סי' ל"א

אות א') שהביא כן מהראשונים, א"כ בודאי קיי"ל ככל הני פוסקים, ובפרט דקיי"ל דהלכה כדברי המיקל בהלי אבילות.

האם מותר לשלוח משלוח מנות בחזרה לאבל כשקיבל משלוח מנות ממנו

יש להסתפק במי שקיבל משלוח מנות מאבל, האם מותר להחזיר לו משלוח מנות כדרך שמותר להחזיר שלום לאבל, ועכ"פ אם הוא מרגיש שצריך להחזיר לו מפני הנימוס, מסתבר לומר שמותר, אבל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שאשתו תחזיר לאשת האבל, ואע"פ שעיקר הכוונה היא משום שהוא ידיד של האבל, אין איסור בהערמה כזו (אגרת הפורים פ"ה הערה ל"א).

משלוח מנות לאשתו של האבל

מרן הגריש"א זצ"ל פסק דמותר לשלוח מנות לאשתו של האבל, ואע"פ שמה שקנתה אשה קנה בעלה, אין זו סיבה לאסור לשלוח לה, דהרי סיבת האיסור לשלוח לאבל היא משום שאילת שלום, ולכן כיון שלא שלחו לו אישית שרי, דהא לא נחשב ששאלו בשלומו (הובא בפני ברוך סי' כ"ט הערה ע"א), ומ"מ היתר זה הוא רק כשחברותיה שולחות לה, אבל אם מערימים ומביאים משלוח מנות לאשת האבל וכוונת הנותנים היא בשבילו, כ' בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תרצ"ב) דאין להקל (ונראה דיש לחלק בין מקרה זה למש"כ לעיל בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ואכמ"ל), אבל מביאים שמרן הגריש"א זצ"ל ס"ל דאפילו אם עיקר הנותנה היא עבור בעלה, ומי ששולח המשלוח מנות אינו מכיר את אשת האבל כלל, בכל זאת יש להקל כיון דסוף סוף הוא נתן לה, והיא זכתה בזה, וקיי"ל דהערמה בדרבנן שרי (עי' שבת קל"ט:), ואיסורי אבילות הם מדרבנן (ציוני הלכה על הלי אבילות עמוד תקמ"ו).

משלוח מנות לרבו שהוא אבל

כ' בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' רל"ז) דמותר לשלוח משלוח מנות לרב (וה"ה למלמד דרדקי) אע"פ שהוא אבל, ובפרט לאלו שנוהגים לשלוח גם כסף, כיון שהוא נחשב כחלק ממשכורתו ופרעון חוב לו, ואינו דבר של שמחה, והוא בגדר דבר האבד, ובפרט שלא גרע מצדקה. בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תרצ"ב) חידש דכל ההיתר הוא רק כששולח לו כסף, אבל אם רק שולח לו מאכלים, זהו לידידות ואסור.

האם צריך ליתן מתנות לאביונים בשושן פורים בבני ברק (ספק מוקף חומה)

כ' בשו"ע (סי' תרפ"ח ס"ד) כרך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע אם לאו, קורין בי"ד ובט"ו ובליליהון, ולא יברך כי אם בי"ד שהוא קריאה לרוב העולם.

המ"ב (סק"י) הביא בשם המ"א (סק"ה) שהביא השלטי גיבורים (מגילה ב. ד"ה עיר), דגם נוהגין שמחה ומתנות לאביונים בשניהם, וזהו המקור של אלו הנוהגים ב' ימים פורים בבני ברק, שגם נותנים משלוח מנות ומתנות לאביונים בט"ו אדר.

אבל יש להעיר ע"ז ממש"כ הבה"ל (סי' תרצ"ה ס"ד ד"ה או) בשם הפמ"ג (שם משב"ז סק"ה) בשם הפר"ח (שם ס"ד ד"ה עיר) שכתב שישלחו המנות בי"ד שהוא לרוב העולם, ומשמע שאין נותנים משלוח מנות ומתנות לאביונים בט"ו, וק' טובא לפמש"כ המ"ב הנ"ל (סי' תרפ"ח סק"י) שנוהג שמחה ומתנות לאביונים בשניהם.

והנה מקור דברי הפמ"ג הוא הפר"ח שכתב וז"ל עיר ספק מוקפת חומה, אע"פ שקוראים בשני הימים מחמת ספק, מ"מ כיון שאין מברכין על קריאתה אלא בי"ד משום שהוא קריאה לרוב העולם, ה"ה לענין סעודה שאינם עושים אלא בי"ד דומיא דרוב העולם, וסגי בהכי עכ"ל. הרי מבואר מלשון הפר"ח, שכתב לגבי הסעודה שהוא רק בי"ד, ומסתמא כוונתו גם למשלוח מנות ומתנות לאביונים, הגם שלא הזכירם.

הפמ"ג (שם משב"ז סק"ה) הביא את הפר"ח, והקשה עליו, דלמה יגרע מקריאת המגילה שהיא ב' ימים, וסיים דבמתנות לאביונים סגי ביי"ד לבד. אבל לפמש"כ המ"א (סי' תרצ"ה סק"א) בשם הבעל המאור שלא יתן מתנות לאביונים לפני פורים, שמא העניים יאכלוהו לפני פורים, הא משמע שאם אין חשש שהעני יאכל המתנות לאביונים לפני פורים, שפיר יכול ליתן המתנות לאביונים רק ביי"ד וא"צ ליתנם שנית בט"ו, וסיים הפמ"ג דמ"מ אם העני אוכל המתנות לאביונים ביי"ד, לא נשאר במה לשמוח בט"ו וצ"ע.

לפ"ז יש לדון טובא במה שנוהגין בבני ברק, שנותנים מתנות לאביונים בשושן פורים, דהרי הפמ"ג טען שאם המעות נשארו אצל העני מי"ד לט"ו, שוב א"צ ליתן שנית בט"ו, ובדרך כלל העני לא השתמש בכל הכסף שקיבל מיד בפורים, ועי' בשו"ת בנין שלמה (או"ח סי' נ"ח ד"ה ולענין) שכתב סברא חדשה למה א"צ ליתן משלוח מנות ומתנות לאביונים בט"ו אדר, דהרי הוא ספיקא בדיני ממונות, וקיי"ל ספק ממון עניים לקולא. עוד העיר דמשלוח מנות הוי ספק גזל ביד חבירו, דהרי אם היה יודע שלא היה מוקפת חומה, לא היה רוצה לשלוח לו משלוח מנות ביום ט"ו. לפ"ז בבני ברק שהקריאה בה בשושן פורים אינה יותר מספק ספיקא, בודאי היה מקום לומר שא"צ ליתן מתנות לאביונים בפורים, אבל המ"ב (סי' תרפ"ח סק"י) כ' שבספק הוקף נוהג שמחה ומתנות לאביונים בשניהם, ולא הביא דברי הפמ"ג שהובא בבה"ל (סי' תרצ"ה).

זמן נתינת מתנות לאביונים

כ' הרמ"א (סי' תרצ"ה ס"ד) יש לשלוח מנות ביום ולא בלילה, וכי שם המ"ב (סקכ"ב) דה"ה במתנל"א, ועי' בבה"ל (סי' תרצ"ד ס"א ד"ה לשני) דאין ליתן מתנל"א לפני פורים דלמא אכלי להו קודם פורים, ומה שנוהגים העולם ליתן קודם פורים אע"פ דמצותו ביום פורים, צ"ל דע"כ נותן שתי מתנות לאביונים גם ביום פורים, וגם יש הרבה עניים החוזרים על הפתחים בפורים.

והנה מרן הגריש"א זצ"ל ס"ל דמותר לכתחילה לתת המתנל"א לעני בתור פקדון ויזכה בה רק בפורים, אבל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ס"ל דבכל זאת ראוי לכתחילה ליתן דווקא בפורים, ואפשר יש לבאר דאם מצות מתנות לאביונים אינו רק משום צדקה, אלא גם משום שמחה, א"כ הרי העני כבר שמח לפני פורים אפילו אם הוא רק פקדון אצלו. ומ"מ זה פשוט שאם נותנים המתנל"א לשליח קודם פורים בתורת פקדון, והשליח יתנו עבורו בפורים, כיון שהעני קיבל הכסף בפורים, אזלינן בתר המקבל, ולפ"ז גם יי"ח שיטת הגר"א (סוסי' תרצ"ה) שכי' דיש ליתן מתנל"א בפורים מדכת"ב יימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, ד"ימי" הן על כל פרטי מצוות היום.

נחלקו הפוסקים אם ברכת שהחיינו במקרא מגילה קאי גם על מתנל"א (עי' מ"ב סי' תרצ"ב סק"א שכי' דכשמברך שהחיינו על המגילה יכוון גם על משלוח מנות וסעודת פורים, ולא הזכיר מתנל"א), ונ"מ טובא אם יכול לכתחילה ליתנו קודם שמברך שהחיינו בבוקר לפני קריאת המגילה, ומ"מ בכה"ח (סי' תרצ"ד סק"י) כ' דעל פי קבלה עדיף ליתן דווקא אחרי קריאת המגילה.

לכמה פוסקים עדיף שהעני יקבל הכסף לפני סעודת פורים כדי שיוכל להשתמש בו לקנות סעודת פורים, ומ"מ כיון דמעיקר הדין יי"ח מתנל"א כשנותנים לעני שאין לו מאתיים זוז או שאין לו הכנסה קבועה, א"כ אפשר ליתנו לו גם אחרי הסעודה (והדבר נוגע למעשה מאד כשחל פורים בעש"ק ואוכלים הסעודה בשחרית), ומ"מ בודאי משום זריזים מקדימין יש להקדים ליתנו לו בבוקר.

בשו"ת מהר"י אסאד (או"ח ח"א סי' ק"ז וח"ב סי' ר"ו) חידש דגבאי צדקה יכול לזכות הכסף לעני בפורים ומהני אפילו אם יגיע לעני אחרי פורים, אבל מרן הגריש"א זצ"ל אמר שנכון להודיע לעני לפני הסעודה שזכה בכסף צדקה.

זהירות בהכנות לשבת כשפורים חל בערב שבת

השתתפות בן עיר בסעודת פורים בירושלים בערב שבת

הרבה אנשים נוסעים להוריהם לירושלים בשושן פורים בבוקר כדי להשתתף בסעודת פורים, אבל יש להעיר דכשחל שושן פורים בערב שבת, יש מכשול גדול בהשתתפות זו, דהרי נפסק ברמ"א (סי' רמ"ט ס"ב) דבערב שבת אסור לערוך סעודה שאין רגילים בה בימות החול, ואפילו אם היא סעודת מצוה, אם זמנה אינה דווקא בערב שבת, והוסיף המ"ב (סק"א) דאפילו אם אוכל הסעודה בבוקר, כיון שהוא מרבה בסעודתו שלא כהרגלו, שוב לא יאכל בלילה לתיאבון. לפ"ז יש לדון לגבי השתתפות בן עיר בסעודה כזו כשהגיע לכרך בערב ש"ק בבוקר, ולא נתחייב במצוות היום בכרך, דאמנם לגבי תושבי הכרך היא נחשבת כסעודת מצוה שזמנה דווקא בערב שבת, אבל בני העיר שהגיעו אין להם דיני פורים כלל, ומהיכ"ת להקל בזה משום שמחת המארחים. אמנם המ"ב (סי' תרצ"ה סק"ט) כ' "דלצורך סעודת פורים, יקבץ אנשי ביתו וחבריו, דאי אפשר לשמוח כראוי ביחיד", וא"כ אפשר זה קצת לימוד זכות שיכולים להשתתף, אבל נראה לדחות היתר זה מכמה טעמים. ראשית כל, לא שמענו שהאורחים יכולים לעבור איסור כדי שהמארח יוכל לשמוח כראוי, ועוד יש לומר שבדרך כלל יש שם כבר בני משפחה תושבי הכרך בלי השתתפות בני העיר, ומהיכ"ת להקל בזה, ושמעתי שמרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר שצריך להזהר בזה.

האם יש להקפיד לפני כניסת השבת לרחוץ הפנים שנצבעו לפורים

מנהג בחורים וקטנים לצבוע פניהם בכל מיני צבעים לרגל שמחת פורים, ויש להסתפק אם צריך לשטוף ולנקות הפנים לפני כניסת השבת.

כ' הח"א (כלל מ' ס"ח) בהל' נט"י וז"ל מי שנתפחמו ידיו משחרות קדירה וכיוצא בו בשבת, נ"ל דאם אין בו ממש רק חזותא בעלמא, או אפילו יש בו ממש רק שהוא במיעוט היד, מותר ליטול ידיו, ובלבד שלא ינגבם דהוי כמוחק, רק ימתין עד שיתנגבו ממילא עכ"ל, והסביר שם בנשמת אדם (סק"ב) דהמוחק כל טשטוש דיו ע"מ לכתוב ב' אותיות חייב, כיון דהכותב בשחור והוא השחרורית מן הפחמין חייב, וא"כ כשמוחק הטשטוש שלא ע"מ לכתוב הוי עכ"פ איסור דרבנן. ולפ"ז לכאורה אסור ליטול ידיו בכלל משום מוחק כמבואר ביומא (פ"ח), דאם ה"י שם כתוב על בשרו לא ירחץ, ופרש"י משום מחיקת השם, ועכצ"ל דהוי פס"ר, אבל בתו"י שם כ' דהטעם אינו כן, אלא משום שלא יעמוד לפני השם ערום כמבואר בשבת (ק"כ:), וא"כ בנד"ד מותר ליטול ידיו, אך מ"מ לא ינגבם מדהוי פס"ר ואסור מדרבנן.

ולכאורה לפי סברת הפמ"ג (סי' ש"מ א"א סק"ז) ודעימי', וכן פסק המ"ב (סי' ש"מ סק"ב אות ח') ובה"ל (שם סי' ד"ה המוחק דיו), דלא בעינן מוחק ע"מ לכתוב דווקא, אלא כל שיש איזה תיקון ע"י מחיקתו חייב, א"כ המוחק דיו מידינו בזמן שהדיו הוא מתקיים, יש לדון שמא אסור מה"ת, דהרי מתקן שידינו יהיו נקיות לנט"י.

וכן פסק הבן איש חי (שנה ב' פקודי אות א'), אם נשאר בידינו טיפת דיו מחמת שהי' כותב בערב שבת, אסור לרוחצה בשבת, אלא כורך עליה חתיכת בגד בעת הנטילה שלא יבא שם מים, וה"ה אם יש עליו שאר צבע שאסור לרחצו.

אבל המהרש"ם (דעי"ת סי' ש"מ ס"ג) כ' דאם נחמיר כמו הח"א, יוצא מבוכה גדולה במוהלים שמתלכלכים בדם בזמן הפריעה ומציצה, וכן סתם נשים העוסקות בקדירה ומפחמות ידיהן. וכ' די'ש ללמד זכות על המקילין בדבר, שאינו מתקיים כגון בנד"ד בשחרורית של קדירה כיון שהוא מוחק שלא ע"מ לכתוב, והוי מקלקל שאסור מדרבנן, ובדבר שאינו מתקיים לא גזרו.

אבל הפמ"ג והמ"ב ס"ל דכשעושה תיקון במחיקתו ג"כ נחשב כמוחק ע"מ לתקן, וא"כ הוי איסור מדאורייתא, ועכצ"ל דכיון שאינו מתקיים הוי חד דרבנן, ומ"מ לכאורה יאסר מדרבנן.

וע' בכה"ח (סי' קס"א סק"ז) שהביא בשם הפתחי תשובה שהעיר על הח"א, דלא מצאנו איסור מחיקה בשבת כל שאינו דרך כתיבה רק טינוף בעלמא. וכעין זה פסק מרן הגרשז"א זצ"ל (שלחן שלמה סי'

ש"מ סק"ט), והסביר דאע"פ שחז"ל אסרו למחוק גם כשאינו מוחק ע"מ לכתוב, אבל היינו דווקא במקום העומד לכתובה, ולא במוחק על ידו, ואע"פ דהכותב על בשרו חייב כמבואר ברמב"ם (הל' שבת פ"א ה"ז), מ"מ על המחיקה לא יתחייב דאין זה עומד לכך. עוד יש להעיר שהמ"ב השמיט חומרת הח"א.

עוד יש לצרף היתר שהביא המהרש"ם, דבמקום כבוד הבריות יש להקל. ובכל זאת כ' המנחת שבת (סי' פ' ס"ק קצ"ט) דראוי לכל בעל נפש ליזהר שלא להשתמש בעש"ק בצבע כזו או בדיו כזה אשר קשה להעבירו מהידים בערב שבת, ואם כבר השתמש בהם ונתלכלכו ידיו כדרך הצובעים או הסופרים הכותבים, צריכים ליזהר לשפשפם היטב במים חמין ובבורית בערב שבת עד שיעביר מהם כל הלכלוך, בכדי שלא יבא בשבת לידי חשש מחיקה וצביעה בשעת ניגוב הידים לאחר הנטילה, והלכתא רבתא לשבתא (מה שהזכיר צביעה היינו לפי מה שהוא כ' דבניגוב הידים, חוץ ממחיקה, גם צובע המפה שמנגב ידיו בו).

ולכן למעשה יש להקפיד לרחוץ פניו ולהוריד כל הצבעים השונים למיניהם לפני שבת, כדי שלא להזדקק לקולות האחרונים, מאחר וגדולי הפוסקים נחלקו בדבר.

שוב ראיתי דבדיעבד אם לא רחץ פניו לפני שבת, כגון שנשתכר בפורים והתעורר בליל ש"ק, פסק מרן הגריש"א זצ"ל דאסור להסיר השחרורית בשבת משום חשש איסור דאורייתא, ולכן אם מתבייש להתפלל בביהכנ"ס מבלי לרחוץ את פניו, יתפלל ביחידות ויתבטל מתפלה בציבור וקרה"ת (הובא בתורת חיים וחסד ח"א עמוד ש"ע). ואין מקום להתיר משום כבוד הבריות, משום שאם יישאר בביתו לא יהי' לו צורך להקל משום כבוד הבריות, ומהיכ"ת להתיר לו להכניס א"ע למצב שיזדקק להקל משום כבוד הבריות, וע"ע בשו"ת להורות נתן (ח"י"ב סי' י"ב) שג"כ כ' סברא זו דמניעת הליכה לביהכנ"ס אינה מתירה איסורים במקום כבוד הבריות, והביא ראיות ליסוד זה ע"ש.

בדיקת הכיסים לפני כניסת השבת

שנינו בשבת (י"ב.) תני חנניא אומר חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשיכה, וכן נפסק בשו"ע (סוסי' רנ"ב) בשינוי לשון קצת, מצוה למשמש אדם בכליו בערב שבת סמוך לחשיכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (וע"ש בבה"ל מש"כ להסביר השינוי מלשון הגמ' דשנינו "חייב").

ולכאורה הי' מקום להקל בזמנינו שלא יצטרך למשמש בבגדו כיון שאין לנו רה"ר, דאפילו אם יטלטל בכרמלית, כיון שאינו אלא איסור דרבנן, הוי גזירה לגזירה, אבל השעה"צ (שם סק"מ) כ' כיון דאיכא לברורי בקל, צריך למשמש בכיסיו גם במקום שהחשש הוא רק טלטול בכרמלית.

אבל לכאורה יש מקום ללמד זכות בא"י שברוב הערים יש עירוב, ובשעה"ד הי' מקום להקל שא"צ לבדוק הכיסים, ואפילו בחו"ל נוהגים להקל שלא לבדוק הכיסים משום שהכיסים הם בגדר מקום שאין מכניסים בו דברים, וכמש"כ המנחת שבת (סי' פ"ד סק"ג) שאין להכניס דברים לכיסו בש"ק שמא ישכח ויצא בו, ע"פ המבואר בשו"ע (סי' ש"ג ס"ז) דיש אוסרים להביא מפתח אפילו בחצר הבית, כי אם בידו אבל לא בחגורתו, שמא ישכח ויוציאנה לרה"ר. וע' בשלחן שלמה (סי' ש"ג ס"ז) מש"כ מרן הגרשז"א זצ"ל, דהגר"א (מעשה רב ס"ק קמ"א) מחמיר שלא להניח שום דבר בכיסו בשבת, לא מיבעי בעיר שיש בה רה"ר דאורייתא, אלא גם בעיר שאין בה רה"ר גמורה דאורייתא, אם אין שם עירוב, וכן מבואר גם בשו"ע הרב (סי' ש"ג סכ"ג) וחי' חת"ס בשבת (י"ב.) ד"ה חייב אדם למשמש).

אבל כשחל פורים בערב שבת, הרי הכיסים הם בחזקת שהניח בהם דברים, ובפרט דברים שהם מוקצה, והמ"ב (סי' רנ"ב סקני"ה) הביא המ"א (סקכ"ו) שכ' דאפילו כשאין חשש הוצאה מה"ת, מ"מ יבדוק כיסיו שמא יש דבר מוקצה בהם ויטלטלנה בשבת, ואין לומר דהוא רק טלטול מן הצד, דהרבה פוסקים ס"ל דכיון שזהו דרך טלטולם אינו נחשב כטלטול מן הצד (ע' אריכות בזה בנחלת ישראל פ"ג אות ט').

ולכן לכאורה יש מצוה (ח"י"ב) מדינא דגמ' לבדוק כיסיו לפני כניסת השבת כשחל פורים בערב שבת, ומסתבר לומר, שגם בני העיר שלבשו בגדי שבת בפורים שחל ביום חמישי, כיון שלא נזהרו מלהכניס דברים לכיסיהם בפורים, חייבים לבדוק את הכיסים גם אם סומכים על העירוב בתוך העיר, דהא יש לחוש שמא יש דבר מוקצה בכיס.